

SHARQ MUTAFAKKIRLARINING OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATLARI TO'G'RIDAGI NAZARIY QARASHLARI

D.M.Tulayeva¹

Mas'ul muallif: Tulayeva Dilafuz Muxiddinovna, Toshkent Amaliy fanlar universiteti Psixologiya mutaxassisligi magistranti.

e-mail: dilafuz9944@gmail.com

Accepted: 01 Oktabr 2026

Published: 01 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Tulayeva, D. M. SHARQ MUTAFAKKIRLARINING OTA-ONA VA FARZAND MUNOSABATLARI TO'G'RIDAGI NAZARIY QARASHLARI / D. M. Tulayeva // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 1. — B. 60–63.

1. Toshkent Amaliy fanlar universiteti Psixologiya mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Sharq tafakkuri tarixida oila va farzand tarbiyasiga alohida e'tibor berilgan. Sharq mutafakkirlari merosida oilada ota-onaning tarbiyaviy roli, farzandning ota-onaga hurmati, mehr-muhabbat va g'amxo'rlik oilaviy munosabatlarning muhim tamoyillari sifatida talqin qilinadi. Sharq mutafakkirlarining ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar, oilaviy tarbiya, axloqiy kamolot, farzandning ota-onaga hurmati hamda ota-onaning tarbiyaviy mas'uliyati haqidagi nazariy qarashlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tarbiya, axloq, kamolot, ma'naviyat, mas'uliyat, mehr-muhabbat, oilaviy munosabat, qadriyatlar, barkamol shaxs.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВЗГЛЯДЫ МЫСЛИТЕЛЕЙ ВОСТОКА НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯ МЕЖДУ РОДИТЕЛЯМИ И ДЕТЬМИ

Аннотация. В истории восточной мысли особое внимание уделялось семье и воспитанию детей. В наследии восточных мыслителей воспитательная роль родителей в семье, уважение детей к родителям, любовь, забота и внимание рассматриваются как важнейшие принципы семейных взаимоотношений. В статье освещаются теоретические взгляды восточных мыслителей на взаимоотношения между родителями и детьми, семейное воспитание, нравственное совершенствование личности, уважение детей к родителям, а также воспитательную ответственность родителей.

Ключевые слова: воспитание, нравственность, совершенствование личности, духовность, ответственность, любовь и забота, семейные взаимоотношения, ценности, гармонично развитая личность.

THEORETICAL VIEWS OF EASTERN THINKERS ON PARENT-CHILD RELATIONSHIPS

Abstract. Throughout the history of Eastern thought, particular attention has been devoted to the family and the upbringing of children. In the intellectual heritage of Eastern thinkers, the educational role of parents within the family, children's respect for their parents, as well as love, care, and compassion are regarded as fundamental principles of family relationships. The article examines the theoretical views of Eastern thinkers on parent-child relationships, family upbringing, moral development, children's respect for their parents, and the educational responsibilities of parents.

Keywords: upbringing, morality, personal development, spirituality, responsibility, love and care, family relationships, values, well-rounded individual.

Kirish. Oila insoniyat tarixidagi eng qadimiy va eng muhim ijtimoiy institutlardan biridir. Insonning dastlabki ijtimoiy tajribasi, axloqiy tasavvurlari, muomala madaniyati va qadriyatlari, avvalo, oilaviy muhitda shakllanadi. Qadimgi Sharq mamlakatlarida yashab, ijod qilgan va kelajak avlodlarga o'zining nodir ma'naviy merosini qoldirgan allomalar qaysi ilmiy yo'nalishda faoliyat yuritgan bo'lishlaridan qat'iy nazar, ularning asarlarida oila, oilaviy tarbiya hamda shaxsni sog'lom ijtimoiy-psixologik munosabatlar muhitida shakllantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur qarashlarda oilaning shaxs kamolotidagi o'rni, ota-onaning tarbiyaviy mas'uliyati, farzand tarbiyasida sog'lom ma'naviy-axloqiy muhitni qaror toptirishning ahamiyati muhim konseptual g'oya sifatida namoyon bo'ladi. Sharq mutafakkirlari asarlaridagi mafkuraviy va g'oyaviy mushtaraklik, avvalo, shaxsning shakllanishi va kamol topishida oilaning hamda ota-ona tarbiyasining ustuvor ahamiyatga ega ekanligi haqidagi qarashlarda o'z ifodasini topadi. Allomlar shaxsning intellektual, ma'naviy va axloqiy kamolotida oilaning tutgan o'rni, ota-ona hamda yaqin kishilarning yo'naltiruvchi, tarbiyalovchi va ijtimoiylashtiruvchi funksiyalariga alohida urg'u berilgan.

Mutafakkirlarning fikricha, inson shaxsida shakllanadigan qator ijobiy fazilatlarining dastlabki manbai va rivojlanish muhiti, avvalo, oiladir. Jumladan, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, yurtparvarlik, halollik, poklik, mardlik, mehribonlik, adolatparvarlik, haqgo'ylik, yuksak madaniyat va axloqiylik kabi fazilatlarining shakllanishida oilaviy tarbiyaning o'rni beqiyosdir. Insonlararo munosabatlarda namoyon bo'ladigan ma'naviy-axloqiy fazilatlarining shakllanishi ham bevosita oiladagi tarbiya, ota-onaning shaxsiy

namunasi va oilaviy munosabatlar xarakteri bilan bog'liq ekanligi ta'kidlangan. Mazkur g'oyalar Sharq mutafakkirlarining falsafiy-etik, sotsiologik hamda psixologik qarashlarida o'zining nazariy va amaliy ifodasini topgan.

Buyuk Sharq mutafakkirlari Ahmad al-Farg'oniy, Mahmud az-Zamaxshariy, Abu Nasr al-Forobiy, Abu Bakr Muhammad ibn al-Abbos al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino hamda Imom G'azzoliy o'z ilmiy va falsafiy merosida sog'lom oilaviy munosabatlar muhitida tarbiyalanadigan farzand shaxsining ma'naviy-axloqiy sifatleri, uning kamolotida oilaviy tarbiyaning o'rnini hamda milliy-ma'naviy qadriyatlarining ahamiyatiga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning qarashlarida oila biologik va ijtimoiy birlik, shaxsning ma'naviy-axloqiy qiyofasi, dunyoqarashi va ijtimoiy xulq-atvori shakllanadigan muhim tarbiyaviy muhit sifatida talqin etiladi.

Sharq mutafakkirlarining qarashlarini umumlashtirgan holda aytish mumkinki, ular shaxs kamoloti, uning ma'naviy-axloqiy poklanishi, e'tiqodi, dunyoqarashi va ijtimoiy fazilatlarining shakllanishini, avvalo, ota-onaning tarbiyaviy ta'siri hamda oilada qaror topgan qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog'liq holda talqin etganlar. Oiladagi o'zaro hurmat, mehr-muhabbat, halollik, mas'uliyat, kattalarga hurmat va kichiklarga g'amxo'rlik kabi qadriyatlar farzandning shaxs sifatida shakllanishida muhim tarbiyaviy omil sifatida namoyon bo'ladi. Sharq mutafakkirlarining oilaviy tarbiya haqidagi qarashlari bugungi kunda ham shaxs ma'naviyati va oilaviy munosabatlarni tadqiq etishda muhim nazariy-metodologik ahamiyat kasb etadi.

Sharq allomalari orasida shaxs va jamiyat taraqqiyoti, insonning ma'naviy-axloqiy kamoloti hamda oilaning tarbiyaviy imkoniyatlari, teran va ilmiy-nazariy qarashlarni ilgari surgan mutafakkirlar alohida o'rin tutadi.

"Al-Muallim as-Soniy" ("Ikkinchi muallim"), Sharq Aristoteli nomlari bilan mashhur bo'lgan Abu Nasr al-Forobiy (taxminan 870–950) o'zining "Fozil odamlar shahri", "Fuqarolik siyosati", "Baxt-saodatga erishuv haqida" kabi asarlarida fozil jamiyat, adolatli ijtimoiy tuzum, axloqan yetuk va ma'naviy barkamol inson haqidagi qarashlarini tizimli ravishda bayon etgan [1]. Mutafakkirning ijtimoiy-falsafiy ta'limotida insonning baxt-saodatga erishishi, uning ilm-ma'rifatni egallashi va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shishi o'zaro bog'liq jarayonlar sifatida talqin etiladi. Forobiy ilgari surgan fozil jamiyat konsepsiyasida insonlar o'rtasidagi o'zaro hurmat, hamjihatlik, hamkorlik va ezigulik tamoyillari muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvni oilaviy munosabatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilganda, ota-ona va farzand, ustoz va shogird o'rtasidagi o'zaro hurmat, mehr-oqibat hamda ehtirom shaxsning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantiruvchi muhim omillardan biri ekanligi namoyon bo'ladi. Forobiy ta'limotida komil insonni shakllantirish masalasi faqat individual tarbiya bilan cheklanmay, shaxs yashaydigan ijtimoiy muhitning ma'naviy mazmuni bilan ham chambarchas bog'liq holda qaraladi.

Abu Nasr al-Forobiy qarashlarida namoyon bo'ladigan vorisiylik tamoyili oila muhitida shakllanadigan shaxsiy va ijtimoiy fazilatlarini tahlil qilish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Mutafakkirning yondashuviga ko'ra, inson o'zining cheklangan umri davomida mavjud bilim, tajriba va qadriyatlarining barchasini to'liq egallashi mumkin emas. Shu sababli avvalgi avlodlar tomonidan yaratilgan ma'naviy meros, urf-odat, an'ana va qadriyatlarini o'zlashtirish hamda ularni keyingi avlodlarga yetkazish ijtimoiy taraqqiyotning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur nuqtayi nazardan, oilaning tarbiyaviy funksiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zero, bola dastlabki ijtimoiy tajribani, axloqiy me'yorlarni, o'zaro munosabat tamoyillarini va milliy-ma'naviy qadriyatlarga munosabatni, avvalo, oilaviy muhitda o'zlashtiradi. Forobiy qarashlaridan kelib chiqadigan ushbu yondashuvga ko'ra, oilada ota-ona, mahallada yoshi ulug' va tajribali kishilar, jamiyat miqyosida esa ilmiy va dono shaxslar yosh avlod uchun ijtimoiy-ma'naviy namuna vazifasini bajarishi mumkin. Shu jihatdan, oilada avloddan-avlodga o'tib kelayotgan urf-odatlar, axloqiy me'yorlar va ma'naviy qadriyatlarining shaxs kamolotidagi o'rnini muhim tarbiyaviy omil sifatida namoyon bo'ladi.

Oilaviy munosabatlarning tarbiyaviy mohiyati Sharqning buyuk qomusiy olimi Abu Ali ibn Sino (980–1037) ilmiy merosida ham keng yoritilgan. Ibn Sinoning pedagogik, psixologik, falsafiy va tibbiy qarashlari inson shaxsini har tomonlama rivojlantirish masalasiga yo'naltirilgan bo'lib, unda tarbiyaning ijtimoiy tabiati va oilaning tarbiyaviy imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Mutafakkir bola tarbiyasida umuminsoniy axloqiy tamoyillarga tayanish, ota-onaning shaxsiy namunasi va tarbiyaviy ta'sirning izchilligini ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi.

Ibn Sinoning "Donishnoma", "Risolai ishq", "Tib qonunlari", "Uy xo'jaligi" hamda "Tadbiri manzil" kabi asarlarida inson axloqi, ruhiyati, sog'lom turmush tarzi va oilaviy munosabatlarga oid muhim qarashlar bayon etilgan [1]. Allomaning "Tadbiri manzil" asarida oila va oilaviy hayotni oqilona tashkil etish, oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar hamda farzand tarbiyasi bilan bog'liq masalalar muayyan tizim asosida yoritiladi. Ibn Sino oilaviy munosabatlarning turli jihatlarini tahlil qilgan ekan, oila boshlig'i zimmasidagi tarbiyaviy mas'uliyatga alohida e'tibor qaratadi. Uning qarashlariga ko'ra, ota-ona farzand tarbiyasining nazariy va amaliy asoslarini bilishi, o'z xatti-harakatlari bilan farzandga namuna bo'lishi hamda tarbiya jarayonida izchillikni ta'minlashi lozim [9]. Oiladagi tarbiyaviy jarayonning samaradorligi, avvalo, kattalarning shaxsiy fazilatleri, bilim va tajribasi, farzand bilan o'rnatiladigan munosabatlarning mazmuni bilan bog'liq.

Shaxs ma'naviyati, uning dunyoqarashi va mafkuraviy qarashlarining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni o'rganishda buyuk mutafakkir va davlat arbobi Mir Alisher Navoiyning ilmiy-ma'naviy merosi alohida ahamiyat kasb etadi. Navoiy asarlarida insonning ma'naviy-axloqiy kamoloti, komil shaxsni shakllantirish, uning ijobiy fazilatlarini rivojlantirish hamda jamiyatdagi munosabatlarni ezigulik va adolat tamoyillari asosida tashkil etish masalalariga keng o'rin berilgan. Alisher Navoiy asarlarida insonparvarlik, mehr-muhabbat, odob, saxovat, ilm va komillik g'oyalari markaziy o'rin egallaydi. Navoiy uchun insonning haqiqiy qadri uning boyligi yoki mavqei bilan emas, balki uning axloqi, ilmga munosabati va odamlarga qilgan yaxshiligi bilan belgilanadi.

Navoiy merosini ota-ona va farzand munosabatlari nuqtayi nazaridan o'rganishda, oiladagi tarbiya shaxsning ma'naviy qiyofasini shakllantirishga xizmat qilishi kerak. Farzandga faqat moddiy g'amxo'rlik qilishning o'zi yetarli emas;

uni bilim, odob, insonparvarlik va ezgulik ruhida tarbiyalash muhimdir. Navoiy qarashlaridagi muhim jihatlardan biri insoniy munosabatlarda mehr va hurmatning ustuvorligidir. Bu tamoyil ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarda ham o'z ifodasini topadi. Ota-onaning farzandga mehr ko'rsatishi uning ruhiy rivojlanishi uchun ijobiy muhit yaratadi, farzandning ota-onaga hurmati esa avlodlar o'rtasidagi ma'naviy aloqani mustahkamlaydi.

Navoiy ilgari surgan ma'naviy-axloqiy fazilatlar oilada sog'lom munosabatlarni qaror toptirish, oila a'zolari o'rtasida o'zaro hurmat va mas'uliyatni shakllantirish hamda farzand tarbiyasini samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ko'zga tashlanadi [9]. Shu jihatdan, mutafakkirning insoniy fazilatlar haqidagi qarashlarini oilaviy qadriyatlarning ma'naviy asoslarini yorituvchi manba sifatida talqin etish mumkin. Alisher Navoiyning ma'naviy-axloqiy merosida komil insonni tarbiyalash, uning dunyoqarashi va axloqiy fazilatlarini shakllantirish masalalari insonning o'zi, oilasi va jamiyat oldidagi mas'uliyati bilan uzviy bog'liq holda talqin qilinadi. Bu qarashlar oilaviy qadriyatlarning shaxs ma'naviyati va ijtimoiy xulq-atvorini shakllantirishdagi ahamiyatini anglash uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Ma'rifatparvar pedagog Abdulla Avloniyning pedagogik qarashlarida bolalarda axloqiy fazilatlarining shakllanishi va rivojlanishida ijtimoiy muhit hamda oilaviy tarbiya sharoitining ahamiyatiga alohida e'tibor qaratiladi [1]. Mutafakkir bola shaxsining shakllanishini murakkab va uzluksiz tarbiyaviy jarayon sifatida talqin etib, bunda oilaning o'rni va ota-onaning tarbiyaviy mas'uliyatini ustuvor omillardan biri sifatida belgilaydi. Avloniy bola, avvalo, oilada muayyan xulq-atvor me'yorlari, axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlar tajribasini o'zlashtirishini ta'kidlaydi. Uning "Qush uyasida ko'rganini qiladur" degan hikmatli iborasi oilaviy muhit va ota-onaning shaxsiy namunasining bola tarbiyasidagi ta'sirini obrazli tarzda ifodalaydi. Mazkur fikrga ko'ra, bolaning kundalik hayotda kuzatadigan xatti-harakatlari, kattalar o'rtasidagi munosabatlar, muomala madaniyati va oilada qaror topgan qadriyatlar tizimi uning shaxsiy fazilatlarini shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Avloniyning ta'kidlashicha, inson tabiatan rivojlanish va tarbiyalanish imkoniyatiga ega bo'lgan mavjudotdir. Agar bola to'g'ri tarbiya olsa, salbiy xulq-atvorlardan himoyalansa va ijobiy axloqiy fazilatlarini muntazam ravishda o'zlashtirib borsa, u jamiyat uchun foydali, ma'naviy yetuk va ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida shakllanishi mumkin. Ushbu fikrlardan xulosa qilib aytishimiz mumkinki, mutafakkir tarbiyani shaxs kamolotini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida baholaydi.

Avloniy tarbiyaning mazmuni va uni amalga oshiruvchi ijtimoiy institutlar masalasiga ham alohida e'tibor beradi. Uning qarashlarida tarbiya, avvalo, oiladan boshlanadi va bunda ona zimmasidagi tarbiyaviy mas'uliyat alohida qayd etiladi. Keyingi bosqichlarda esa maktab va madrasa, ota, muallim, mudarris va davlat kabi ijtimoiy institutlarning tarbiyaviy faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Bizning fikrimizcha, mutafakkir tarbiyani birgina subyekt zimmasidagi vazifa sifatida emas, oila, ta'lim muassasalari va jamiyatning hamkorlikdagi faoliyati natijasida amalga oshadigan yaxlit jarayon sifatida ko'radi.

Abdurauf Fitratning oilaviy tarbiya masalalariga bag'ishlangan qarashlari uning "Oila" asarida tizimli ravishda o'z ifodasini topgan [5]. Mutafakkir mazkur asarida oila institutini jamiyat taraqqiyotining muhim negizlaridan biri sifatida talqin etib, oilani to'g'ri tashkil etish, unda yosh avlodga jismoniy, aqliy va axloqiy tarbiya berish orqali jamiyatdagi ijtimoiy-ma'naviy muammolarni bartaraf etish mumkinligini asoslashga intiladi. Fitratning yondashuvida oilaning mustahkamligi va undagi tarbiyaviy muhit jamiyatning ma'naviy holati bilan bevosita bog'liq hodisa sifatida qaraladi.

Fitrat oilaning jamiyat hayotidagi o'rnini yoritarkan, millat taraqqiyotini oiladagi munosabatlar va tarbiya jarayonining holati bilan chambarchas bog'laydi. Uning fikricha, oilaviy munosabatlarda tartib-intizom, o'zaro hurmat, mas'uliyat va ma'naviy qadriyatlar ustuvor bo'lgan muhit jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan, oila nafaqat shaxsiy hayot doirasidagi munosabatlar majmui, millatning ijtimoiy va ma'naviy taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim institut sifatida namoyon bo'ladi. Mutafakkir oilaviy hayotning o'ziga xos qonun-qoidalari va me'yorlariga amal qilish zarurligini ta'kidlaydi.

"Oila" asarida o'zbek oilasining o'ziga xos xususiyatlari, oilaviy munosabatlarda uchraydigan muammolar va ijobiy jihatlari, jamiyatni isloh qilish jarayonida oilaning tutgan o'rni, oilaning funksiyalari, ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar, oilada ayolning mavqeyi kabi masalalar keng yoritilgan [5]. Mazkur jihatlari Fitratning oila institutiga faqat maishiy birlik sifatida emas, shaxs va jamiyat taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatuvchi ijtimoiy-pedagogik institut sifatida yondashganini ko'rsatadi. Fitrat qarashlarida farzand tarbiyasi oilaning eng muhim vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Bolaning jismoniy, aqliy va axloqiy jihatdan rivojlanishi, unda mustaqil fikrlash, mas'uliyat, mehnatsevarlik, insonparvarlik va boshqa ijobiy fazilatlarining shakllanishi, avvalo, oiladagi tarbiyaviy muhitga bog'liq. Shu sababli ota-onaning farzandga munosabati, oiladagi o'zaro muloqot madaniyati va kattalarning shaxsiy namunasi tarbiya samaradorligini belgilovchi muhim omillar sifatida qaraladi.

Yuqoridagi mutafakkirlarning qarashlarini qiyosiy tahlil qilish natijasida ota-ona va farzand munosabatlariga oid bir necha umumiy nazariy tamoyillarni ajratish mumkin.

1. Oila tarbiyaning birlamchi muhiti sifatida qaraladi. Bola dastlabki axloqiy tushunchalar, muomala qoidalari va ijtimoiy xatti-harakatlarni oilada o'zlashtiradi.

2. Ota-onaning shaxsiy namunasi tarbiyaning muhim vositasi hisoblanadi. Farzandga beriladigan nasihat ota-onaning amaliy xatti-harakatlari bilan uyg'un bo'lmasa, tarbiyaviy ta'sir zaiflashadi.

3. Ta'lim va tarbiya birligi muhim tamoyil sifatida namoyon bo'ladi. Bilimning o'zi insonni komil qilmaydi; bilim axloq va odob bilan uyg'unlashgandagina shaxsning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga xizmat qiladi.

4. Mehr va hurmat o'zaro munosabatlarning axloqiy asosi sifatida ko'riladi. Ota-onaning farzandga g'amxo'rliqi va farzandning ota-onaga hurmati oilaviy barqarorlikning muhim shartidir.

5. Farzand tarbiyasi ijtimoiy mas'uliyat sifatida tushuniladi. Farzand oilaning a'zosi bo'lish bilan birga, kelajakdagi jamiyat a'zosi hamdir. Shuning uchun uning tarbiyasi oilaning, jamiyatning ma'naviy kelajagiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Sharq mutafakkirlarining qarashlarini bugungi kun bilan bog'lashda ularni aynan o'sha davr sharoitidagi tushunchalar bilan cheklab qo'ymaslik, balki ularning umumiy pedagogik psixologik tamoyillarini zamonaviy ilmiy qarashlar bilan dialogga kiritish muhimdir. Bugungi pedagogika va psixologiyada bolaning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olish, uning fikrini tinglash, emotsional ehtiyojlarini tushunish va oilada sog'lom kommunikativ muhit yaratish muhim hisoblanadi. Shu jihatdan Sharq mutafakkirlarining mehr, odob, shaxsiy namuna, bilim va mas'uliyat haqidagi qarashlari zamonaviy oilaviy tarbiya masalalarini tarixiy-madaniy nuqtayi nazardan anglashga yordam beradi. Biroq tarixiy merosni zamonaviy tarbiyaga tatbiq etishda uning davrga xos jihatlari bilan umuminsoniy pedagogik tamoyillarini farqlash lozim. Jamiyatdagi ota-ona va farzand munosabatlarining ierarxik modeli bugungi bolaga yo'naltirilgan pedagogik psixologik yondashuv bilan aynan bir xil emas. Shunga qaramay, hurmat, mas'uliyat, g'amxo'rlik, ta'lim va axloqiy namuna kabi qadriyatlar o'z dolzarbligini saqlab qoladi.

Sharq mutafakkirlarining ota-ona va farzand munosabatlariga oid qarashlari chuqur axloqiy, pedagogik, psixologik va ijtimoiy mazmunga ega. Sharq mutafakkirlarining oilaviy tarbiyaga oid merosi tarixiy yodgorlik bo'libgina qolmay, oila pedagogikasi va psixologiyasi, ma'naviy-axloqiy tarbiya va avlodlararo munosabatlarni ilmiy o'rganish uchun muhim nazariy manba vazifasini bajaradi. Ushbu merosning zamonaviy talqini oilada sog'lom kommunikatsiya, o'zaro hurmat va mas'uliyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik-psixologik yondashuvlarni boyitishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Akramova F. A., Abdullayeva R. M. Sharq mutafakkirlarining oila xususidagi qarashlari. T.: «Shams ASA», 2002. - 186 b.
- [2] Akramova F. A. Oilada muomalani tashkil etish psixologiyasi. T.: 2006
- [3] Karimova V.M. Oilaviy hayot psixologiyasi. O'quv qo'llanma.- T., 2006
- [4] Fitrat A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. - T.: Ma'naviyat, 1998.
- [5] Fitrat A. "Oila" asari – Toshkent: Ma'naviyat, 2000. - 128 b.
- [6] Musurmonova O. Oila ma'naviyati - milliy g'urur // O'quv qo'llanma – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
- [7] Musurmonova O va b. Ma'naviy barkamol shaxsni shakllantirish – jamiyat taraqqiyotining asosi. – T.: "Fan va texnologiya", 2012,
- [8] Shoumarov G'. B. va boshq. Oila psixologiyasi: akad. litsey va kasb-hunar kollejlari o'quvchilari uchun o'quv qo'llanma. – Toshkent-2008. - 296-b
- [9] Telmanova S.X. Ota-ona va bola munosabatlarining psixologik jihatdan o'rganilishi. Ta'limda istiqbolli izlanishlar // xalqaro ilmiy-metodik jurnal. Buxoro, 2025. № 10 (1) ISSN: 3060-527X